

AGATA JAŻWIŃSKA
*Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego
w Warszawie*

WYCHOWANIE PRZEZ AGROTURYSTYKĘ

Wstęp

Agroturystyka jest pojęciem, które weszło do naszego języka wraz ze zmianą systemu społeczno – gospodarczego Polski. Odpowiadająca mu rzeczywistość, czyli „*organizacja pobytu turystów przez rodzinę rolniczą we własnym gospodarstwie rolnym*”⁽¹⁾ miała miejsce już kilkadziesiąt lat wcześniej. Nazywano ją wówczas *wczasami pod gruszą* czy *letniskami*. W ostatnim dziesięcioleciu ta forma wypoczynku przeżywa swój renesans. Ma to swoje podłoże zarówno w dążeniach turystów do alternatywnego – w stosunku do turystyki masowej – sposobu spędzania wolnego czasu, jak i staraniach rolników o uzyskanie dodatkowego zatrudnienia i źródła dochodu.

Agroturystyka jest popularną formą spędzania urlopów w wielu krajach Europy Zachodniej (np. Niemcy, Francja, Austria), zapewniającą jednocześnie rodzinom rolniczym godziwy poziom życia (40 – 60% czerpie dochody z pracy poza rolnictwem, w tym - w dużej mierze - z agroturystyki).

Zainteresowanie tą formą wypoczynku rośnie również w naszym kraju. Wprawdzie typowe atrakcje wypoczynkowo – rekreacyjne, takie jak jeziora, morze, góry nie są warunkiem koniecznym funkcjonowania agroturystyki to – z uwagi na preferencje turystów – największe skupisko gospodarstw agroturystycznych znajduje się właśnie na Mazurach, pogórzu, terenach nadmorskich. Coraz więcej jest jednak amatorów wyjazdu w mniej znane i popularne rejony kraju, gdzie znajdują ciszę, spokój i nieograniczony kontakt z – niemal dziewiczą – przyrodą przy jednocześnie wysokim standardzie mieszkaniowo – żywieniowym. Agroturystyka w tych gospodarstwach przybiera często cechy turystyki

(1) A.P. Wiatrak: Wpływ agroturystyki na zagospodarowanie obszarów wiejskich. [w:] Zagadnienia Ekonomiki Rolnej 1996, nr 1, s. 35.

kwalifikowanej, ze względu na liczne walory specjalistyczne umożliwiające uprawianie m.in. żeglarstwa, jeździectwa, taternictwa, myślistwa.

Działalność agroturystyczna spełnia szereg różnorodnych funkcji, przy czym najczęściej w literaturze przedmiotu analizowane są – szeroko rozumiane – funkcje ekonomiczne. Jednakże mówiąc o agroturystyce należy pamiętać, iż jest ona również swoistym rodzajem spotkania. Z jednej strony jest to spotkanie turysty z przyrodą, z drugiej – z ludźmi i kulturą odwiedzanej miejscowości. Szerzej możemy to ująć jako zetknięcie się kultur zbiorowości, z której pochodzą turyści z kulturą zbiorowości odwiedzanej, czyli kultury miejskiej z wiejską.

Wychowawcze funkcje agroturystyki

Wychowawcze, kształcące, w tym samokształcące funkcje szeroko rozumianej turystyki są przedmiotem zainteresowania wielu naukowców, między innymi K.Przećławskiego, L.Turosa. Ranga tego zagadnienia rośnie z uwagi na masowość turystyki i różnicowanie społeczne jej odbiorców, co jest wynikiem realnego wzrostu czasu wolnego i poprawy stopy życiowej mieszkańców miast.

Spróbujmy się więc zastanowić, jakie funkcje wychowawcze niesie agroturystyka. Podobnie, jak w innych formach turystyki mogą mieć one zabarwienie pozytywne (eufunkcje) lub negatywne (dysfunkcje) i mogą być rozpatrywane zarówno z punktu widzenia turystów jak i gospodarzy.

Wychowawcze funkcje agroturystyki w odniesieniu do turystów

Pozytywne funkcje agroturystyki uwarunkowane są faktem, iż ta forma rekreacji⁽²⁾:

- ***jest środkiem poznawania rzeczywistości***

Agroturystyka pozwala na bezpośrednie zapoznanie się z przyrodą i dziedzictwem kulturowym kraju poprzez zabytki architektury, muzea, stroje i obyczaje ludowe typowe dla danego regionu. Gospodarstwa położone na obszarach chronionych lub w sąsiedztwie rezerwatów przyrody są dobrą bazą wypadową dla obserwacji rzadkich – często występujących tylko na danym obszarze – gatunków roślin i zwierząt.

Zdobyte w trakcie wypoczynku wiadomości są uzupełnieniem i (lub) weryfikatorem wiedzy teoretycznej, niekiedy niepełnej, jednostronnej czy przestarzałej uzyskanej na drodze edukacji szkolnej różnych szczebli.

(2) K.Przećławski: Człowiek a turystyka. Zarys socjologii turystyki. P.H.U. „Albis”, Kraków 1997, s. 99. Przedstawione tezy autor odnosi do turystyki w szerokim jej rozumieniu. Słuszność zastosowania ich w odniesieniu do agroturystyki, będącej wąskim wycinkiem turystyki, zostanie uzasadniona w dalszej części niniejszego opracowania.

Agroturystyka sprzyja również poznawaniu specyfiki życia i pracy na wsi. Jest to szczególnie ważne w przypadku „rodowitych mieszcuchów”, którzy swoje wyobrażenie o wsi budują na podstawie opinii innych, lektury prasy i przekazów telewizyjnych.

Agroturystyka pozwala więc na zaspokojenie jednej z podstawowych potrzeb człowieka, tj. potrzeby poznania i co za tym idzie intensyfikuje potrzebę samokształcenia. Jest to tym istotniejsze, iż poznanie to dotyczy rodzinnego kraju, który wielu turystom słabiej jest znany niż słoneczne plaże egzotycznych wysp.

● *kształtuje określone postawy wobec różnych sfer rzeczywistości*

Wyjazdy wakacyjne (urlopowe, wypoczynkowe) wymuszają niejako kształtowanie się określonych postaw wobec ludności odwiedzanych terenów czy współuczestników wypoczynku. Z jednej strony uwydatniają się pewne różnice, z drugiej – wspólne cechy, które w konsekwencji prowadzą do swoistej integracji. Integracja ta następuje na różnych płaszczyznach, a mianowicie:

✓ gospodarz – gość

Wieś jest dobrym miejscem wypoczynku dla ludzi zmęczonych anonimowością życia w mieście, pragnących zaspokoić potrzebę kontaktów osobistych. Jak pokazuje praktyka, wczasy w gospodarstwie agroturystycznym owocują wieloletnią znajomością i przyjaźnią gospodarzy i letników, którzy często co roku przyjeżdżają do tego samego gospodarstwa, do wsi, gdzie po pewnym czasie traktowani są jak „swoi” i w której – czasem w jesieni życia – osiedlają się na stałe. W trakcie pobytu zacierają się też różnice społeczne pomiędzy gośćmi i gospodarzami.

✓ grupa turystów

Integracja na tej płaszczyźnie dotyczyć może turystów przebywających w tym samym lub sąsiednich gospodarstwach⁽³⁾. Nawiązane znajomości kultywowane są po powrocie do miejsca stałego zamieszkania, a czasem przeradzają się w tradycję wspólnego spędzania urlopów na wsi.

Szczególny rodzaj integracji ma miejsce w gospodarstwach o cechach turystyki kwalifikowanej. Wypoczywających w takim gospodarstwie łączy zamiłowanie do określonej dziedziny sportu (np. wędkarstwo, łowiectwo, jeździectwo). Jak pisze K. Przecławski⁽⁴⁾ następuje tu pewne odwrócenie „piramidy społecznej”, polegające na tym, iż traci na znaczeniu pozycja społeczna zajmowana w życiu codziennym na korzyść umiejętności i wyników w danej dyscyplinie sportu. Ustalona w czasie wakacji hierarchia nie jest często bez znaczenia dla codziennego życia.

(3) Pojęcie sąsiedztwa nie ogranicza się tu do najbliższych domów, a obejmuje wieś lub kilka sąsiednich wsi.

(4) K.Przecławski, op. cit. s. 101.

✓ rodzina

Rzeczywistość wakacyjna poprzez nieznaną i nietypową dla letnika warunki, wyzwala nowe zachowania i pozwala na lepsze poznanie się członków rodziny, zwłaszcza rodziców i dzieci.

Agroturystyka, podobnie jak turystyka, jest też dobrym weryfikatorem wiedzy, jaką mamy o sobie poprzez stwarzanie sytuacji nieprzewidywalnych, nie występujących w miejscach stałego zamieszkania. Kształtuje się więc nasza zdolność adaptacji do nowych warunków, która jest ważnym elementem wychowawczej funkcji agroturystyki.

● *agroturystyka jest środkiem kształtowania uczuć*

Bezpośrednie poznanie przyrody, dzieł sztuki czy ludzi wpływa na nasz stosunek, a więc i uczucia do przedmiotu poznania. Nawet najlepsze zdjęcia, obraz czy film wideo nie oddadzą piękna słońca zachodzącego za taflą jeziora, szumu lasu, zapachu żywicy czy smaku leśnych posiolków. Już w momencie oglądania dany obraz skazany jest na wcześniejsze czy późniejsze zapomnienie. Trudniej jest jednak zapomnieć własne wrażenia związane z bezpośrednim odbiorem tychże wrażeń.

Z drugiej strony turyści poznając życie i pracę na wsi (nawet poprzez uczestniczenie w niej) uczą się szacunku dla rolników i wytwarzanych przez nich produktów rolnych.

● *agroturystyka stwarza możliwości pracy twórczej*

Pracę twórczą możemy rozumieć tu jako uczestniczenie w typach pracach gospodarskich (na polu, czy przy zwierzętach), ale również jako naukę rzemiosła ludowego, np. haft, tkactwo, garncarstwo, wikliniarstwo, rzeźbiarstwo. Własnoręcznie wykonane ozdoby są później pamiątką pobytu w tym gospodarstwie.

Jeżeli przez pojęcie pracy twórczej rozumiemy czynności wykonywane w codziennym życiu, to efektywny wypoczynek na wsi ułatwia powrót do nich z nowymi siłami.

● *agroturystyka przyczynia się do potęgowania zdrowia*

Warunki klimatyczne (czyste powietrze, cisza), żywieniowe (żywność ekologiczna), niewymuszony wysiłek (np. prace polowe, wycieczki) to podstawowe elementy przemawiające za dodatnim wpływem agroturystyki na zdrowie człowieka.

Poza przedstawionymi powyżej pozytywnymi funkcjami wychowawczymi agroturystyki, ma ona również funkcje **negatywne**.

Turysta korzysta z usług agroturystycznych dla realizacji określonych celów. W związku z tym oczekuje od gospodarzy określonych świadczeń, za które płaci. Powstaje więc relacja klient – sprzedawca, która w skrajnych przypadkach pro-

wadzić może do typowej postawy konsumpcyjnej turystów oraz pogłębiającego się dysonansu społecznego pomiędzy ludnością odwiedzającą a odwiedzaną.

Wyjazd poza miejsce stałego zamieszkania wiąże się też z większą swobodą bycia (sposób zachowania się, ubiór), w konsekwencji prowadzić może do dewastacji przyrody, zaśmiecania terenu, płoszenia zwierzyny i konfliktów z ludnością „tubylczą”.

Wprawdzie w swoim założeniu agroturystyka jest elementem zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, co wymusza przestrzegania parametrów społeczno – przyrodniczego obciążenia i wydolności środowiska, jednak ich przestrzeganie wymaga zarówno dobrej strategii rozwoju regionalnego, jak również świadomości i samodyscypliny rolników i turystów.

Mówiąc o wychowawczym wpływie agroturystyki na ludność odwiedzającą nie sposób nie wspomnieć o jej oddziaływaniu na **społeczność emisyjną**. Najbardziej widocznym efektem tego oddziaływania jest powstawanie nowych miejsc pracy i co za tym idzie – nowych zawodów związanych z promocją, informacją i dystrybucją usług agroturystycznych. Mamy tu także do czynienia z poznaniem pośrednim, dokonującym się dzięki opowiadaniom turystów, zdjęciom, kasetom wideo, przywożonym przez nich przedmiotom (wyroby rękodzieła artystycznego, artykuły spożywcze, np. suszone grzyby, konfitury itp.). W ten sposób również osoby nie uczestniczące w wyjazdach mają szansę zapoznania się z atrakcjami i kulturą odwiedzanych terenów.

Turyści przekazują też informacje w sposób niezamierzony, poprzez swoje zachowanie, zmiany w ubiorze, urządzeniu i dekoracji mieszkania, preferencje kulinarne. Przekazywane „wiadomości” nie tylko uzupełniają wiedzę członków społeczności emisyjnej, ale często burzą błędne wyobrażenia o życiu i pracy na wsi. Oczywiście jest, iż w przypadku niezadowolenia turystów z pobytu w danym gospodarstwie mamy do czynienia ze zjawiskiem zniechęcania rodziny i znajomych do wypoczynku nie tylko w tym gospodarstwie, ale jakimkolwiek gospodarstwie agroturystycznym.

Wychowawcze funkcje agroturystyki w odniesieniu do ludności terenów odwiedzanych

Pozytywnym efektem wprowadzania i rozwoju agroturystyki na danym obszarze jest kształtowanie się nowych umiejętności w zakresie obsługi turystów, co w konsekwencji prowadzi do powstawania nowych miejsc pracy i zawodów na wsi. Zainteresowanie turystów danym terenem, jego historią i atrakcjami wymusza na gospodarzach poszerzanie, a czasem poznanie wiedzy z tego zakresu. Widząc zainteresowanie turystów młodzi mieszkańcy wsi często nabierają szacunku dla kłopotliwych, a czasem wręcz zawstydzających ich obyczajów

swoich przodków. Znajomość tradycji i kultury ludowej przestaje być postrzegana jak wada, a zaczyna być zaletą.

Przyjmowanie pod własnym dachem obcych ludzi wiąże się ze wzrostem tolerancji wobec odmiennych postaw, zachowań czy poglądów. Za pośrednictwem turystów rolnicy poszerzają też swoją wiedzę o ludziach i świecie, rozbudzają zainteresowania. Następuje więc proces samokształcenia rolników i ewolucja ich postaw.

Tak jak w przypadku turystów i ludności emisyjnej, funkcje agroturystyki w odniesieniu do ludności terenów odwiedzanych nie zawsze nacechowane są pozytywnie, czego namacalnym przykładem jest zakłócanie spokoju i zanieczyszczanie środowiska, o czym mówiliśmy już wcześniej. Wyjazd poza miejsce zamieszkania i oderwanie się od obowiązków dnia codziennego powoduje na ogół zwiększenie swobody bycia, skłonność do wydawania większej ilości pieniędzy niż w „normalnym życiu” i prezentowanie wobec otoczenia typowo konsumpcyjnej postawy. Prezentowane przez turystów wzorce zachowań adaptowane są przez ludność miejscową, zwłaszcza dzieci i młodzież. Nie mając pełnego obrazu życia mieszkańców miast przyjmują oni tę wakacyjną „odmianę” za obraz pełny i właściwy. Ma to szczególne znaczenie w przypadku konfliktów społecznych i dysonansu poziomu życia pomiędzy miastem a wsią, co obserwujemy obecnie. Mieszkańcy miast są dla młodzieży wiejskiej ludźmi sukcesu (posiadają samochody, markowy sprzęt sportowy i elektroniczny, ciekawą pracę, pieniądze) nic więc dziwnego, że starają się do nich upodobnić.

Zakończenie

Przedstawione pokrótce eufunkcje i dysfunkcje agroturystyki nie wyczerpują zapewne zagadnienia wychowawczego wpływu tej formy wypoczynku na ludność odwiedzającą i odwiedzaną. Dostrzeżenie rangi zasygnalizowanego tu problemu pozwoli rolnikom i instytucjom wspomagającym rozwój agroturystyki (ośrodkom doradztwa rolniczego, stowarzyszeniom agroturystycznym i innym) na efektywne wykorzystanie tkwiącego w społeczności wiejskiej potencjału oraz skuteczne zapobieganie i wyeliminowanie powstających zagrożeń.

Ukrytym celem niniejszego opracowania było wskazanie słuszności rozwijania agroturystyki w naszym kraju pomimo pewnych jej dysfunkcji, które w stosunku do eufunkcji są jednak niewspółmiernie mniejsze. Najlepszym sposobem przekonania się o tym jest urlop w gospodarstwie agroturystycznym, do czego serdecznie zachęcam.